

2007 – Europejski Rok Równości Szans dla Wszystkich

ABC Równości

kampania edukacyjna
i medialna skierowana
do samorządów
i społeczności lokalnych

PATRONI HONOROWI:

Marszałek
Województwa Pomorskiego

Marszałek
Województwa Małopolskiego

Marszałek
Województwa Mazowieckiego

PARTNERZY:

Ośrodek Informacji
i Środków Kobięcych – Ośka
www.oska.org.pl

Fundacja Kobiet i eFKA
www.efka.org.pl

Stowarzyszenie Współpracy Kobiet,
NEWW-Polska działa od 1999 roku.
Od czerwca 2004 pełni funkcję
Międzynarodowego Sekretariatu
Wschodnio-Zachodniej Sieci Współ-
pracy Kobiet, międzynarodowej
organizacji działającej w regionie
Europy Środkowo-Wschodniej i by-
łego Związku Radzieckiego. Posiada
status organizacji pożytku publicz-
nego.

NEWW-Polska m. in.:

- koordynuje sieć informacji
kobiecej NEWW On-line
- koordynuje międzynarodowe
projekty, organizuje spotkania i
konferencje wspomagające udział
kobiet w życiu społecznym i
politycznym
- prowadzi program grantowy
Książka i Czasopismo mający na
celu upowszechnianie literatury
feministycznej
- organizuje szkolenia dla kobiet
- udziela bezpłatnej pomocy
prawnej i psychologicznej
- wydaje publikacje na temat
kobiecego zdrowia, kobiet
i ekonomii, przemocy wobec
kobiet.
- prowadzi bibliotekę i czytelnię

Marzena Mażewska, Marta Zakrzewska

ABC równości

podręcznik samorządowca

opracowanie, druk i publikacja zostały możliwe
dzięki współfinansowaniu projektu przez Unię
Europejską i Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

ul. Miszewskiego 17 p. 100, 80-239 Gdańsk
tel/fax: (58) 344 38 53, tel. (58) 344 97 50
e-mail: nenwa@neww.org.pl
<http://www.neww.org.pl>

Spis treści

1. Wstęp
2. Co oznacza termin równy status płci?
3. Co oznacza termin gender mainstreaming?
4. Spis i wyjaśnienie pojęć związanych z równym statusem
5. Przykłady standardów równościowych
6. Samorządy a perspektywa równościowa – gdzie w działaniach samorządowych można wdrażać perspektywę równościową.
7. Europejska polityka równości płci
8. Akty prawne gwarantujące równość płci
9. Przykłady dobrych i złych praktyk
10. Przydatne adresy – instytucje europejskie, krajowe, organizacje pozarządowe zajmujące się problematyką równościową

Wstęp

Władze samorządowe, których działania z natury rzeczy dotyczą codziennych spraw poszczególnych obywateli, są w szczególnie dużym stopniu odpowiedzialne za zadanie dbałości o wyrównywanie szans kobiet i mężczyzn. Sporo się o tym mówi w mediach, dokumentach unijnych czy na konferencjach poświęconych tematyce antydyskryminacyjnej.

Informacje, które mogą być przydatne w spełnianiu tych zadań, postanowiłyśmy zebrać w podręczniku poświęconym roli samorządów w działaniach na rzecz równego statusu płci. Podręcznik porządkuje wiedzę z zakresu *gender mainstreaming* czyli wprowadzania problematyki płci do głównego nurtu polityki, pokazując w jaki sposób jest on realizowany w praktyce. Ważną częścią podręcznika są również konkretne przykłady z innych krajów unijnych, w których samorządy już od dłuższego czasu osiągnęły wysoką skuteczność w realizacji zadań przeciwdziałających dyskryminacji kobiet lub mężczyzn.

Warto również zapoznać się z zawartym w publikacji omówieniem ustawodawstwa unijnego i polskiego, poświęconego kwestiom równościowym. Podręcznik wskazuje również adresy internetowe gdzie można znaleźć dodatkowe informacje na tematy związane z równością płci.

Wydanie podręcznika jest częścią projektu ABC RÓWNOŚCI realizowanemu przez Stowarzyszenie Współpracy Kobiet (NEWW – Polska) w ramach Europejskiego Roku Równych Szans Dla Wszystkich. Rok Równych Szans jest inicjatywą Unii Europejskiej realizowaną na terenie Europejskiego Obszaru Gospodarczego mającą za zadanie promocję idei równych szans dla wszystkich jak również podkreślenie korzyści płynących z różnorodności.

Uprzejmie prosimy o przesyłanie nam uwag na temat ewentualnych braków naszego podręcznika, co posłuży nam w przyszłości do przedstawienia doskonalszej publikacji. Dziękujemy.

Małgorzata Tarasiewicz

Dyrektor, NEWW-Polska

1. Co oznacza termin „równy status płci”?

Słowo „płeć” w języku angielskim posiada dwa odpowiedniki: *sex* i *gender*. Pierwszy z nich (*sex*) odnosi się do biologicznych cech kobiety lub mężczyzny. W drugim znaczeniu płeć (*gender*) wskazuje na właściwości przypisywane kobiecie i mężczyźnie w określonej kulturze. „Przypisane” czyli w naszym rozumieniu kulturowo nabyte. Są to cechy, które każdy z nas nabywa w czasie procesu socjalizacji czyli wychowania w rodzinie, najbliższym otoczeniu i w szerszej społeczności (np. społeczność wyznaniowa, naród). Fakt, że jest się kobietą lub mężczyzną, dziewczynką lub chłopcem wynika w sposób oczywisty z cech biologicznych, ale w znaczącym stopniu jest także pochodną kulturowych uwarunkowań. Do nich właśnie odwołuje się termin *gender* - powszechnie używany także w polskiej terminologii, a dosłownie tłumaczy się go jako „społeczno-kulturową tożsamość płci”. Odnosi się on do sfery oczekiwań i ról społecznych przypisywanych ludziom ze względu na przynależność do jednej z płci. *Gender* mówi o tym, co w konkretnym społeczeństwie i danym czasie uważane jest przez większość za odpowiednie dla dziewcząt i chłopców oraz dla kobiet i mężczyzn. Wyraźnie obrazuje ten fakt różnica w sposobie postrzegania kobiet w kulturze islamskiej i kulturze chrześcijańskiej, a co za tym idzie – odmienna pozycja i prawa przyznawane kobiecie w każdym z tych kręgów kulturowych.

Każda epoka i kultura daje odpowiedź na pytanie: Co oznacza bycie kobietą lub mężczyzną? Bardzo ważne jest uświadomienie sobie faktu, że owe oczekiwania i definicje ról nałożonych na przedstawicieli i przedstawicielki każdej z płci są zmienne. Kiedyś kobiety nie posiadały prawa głosu w polityce. Nie wynikało to przecież z faktu ich niezdolności do udzielania się w życiu publicznym, ale z narzuconych im odgórnie ról społecznych. Kobietom przypisane były wówczas role żon i matek, w których chcąc nie chcąc musiały się spełniać. Publiczna przestrzeń natomiast, w tym przede wszystkim świat polityki, zarezerwowany był dla mężczyzn.

Od tamtej pory poczynione zostały wielkie kroki w stronę przededefiniowania roli kobiety w stosunku do jej tradycyjnych wzorców. Nowa, społecznie przyjęta, a wywalczona przez kobiety ich własna definicja, to ta, która podkreśla równouprawnienie kobiet w stosunku do mężczyzn. Z równouprawnieniem związane jest pojęcie **równego statusu płci**. Oznacza on przyznanie kobietom i mężczyznom równych praw, szans oraz możliwości do samorealizacji w społecznej rzeczywistości, zarówno w sferze prywatnej jak i zawodowej. „O równości można mówić wtedy, kiedy kobietom i mężczyznom przypisuje się taką samą społeczną wartość, równe prawa i równe obowiązki, i kiedy mają oni równy dostęp do zasobów (środki finansowe, szanse), z których mogliby korzystać”¹. To, na co należy zwrócić szczególną uwagę jest fakt, że równouprawnienie, o jakim tutaj mowa, nie zakłada jednakowości kobiet i mężczyzn, podkreśla natomiast jednakowe prawo do zaspokajania ich odmiennych potrzeb.

¹ Słownik pojęć, równość płci w: http://www.genderindex.pl/viewpage.php?page_id=14

Zasada ta przekłada się nie tylko na konkretne regulacje prawne, ale również na reguły postępowania, które choć prawem nie gwarantowane są uznane za obowiązujące standardy równościowe. Pojęcie równego statusu płci obejmuje konkretne przykłady obszarów, które ową równość dla obu płci powinny przejawiać. Pośród nich wymienić można między innymi: równy podział władzy i wpływów, takie same możliwości uzyskania niezależności finansowej, takie same warunki i szanse w praktyce biznesowej, zatrudnieniu, w odniesieniu do warunków pracy i możliwości awansu, taki sam dostęp do możliwości rozwijania osobistych ambicji, zainteresowań i talentów, dzielenie się obowiązkami domowymi i rodzinnymi.

Fakt, iż określone prawa są na równi zagwarantowane mężczyznom i kobietom wcale nie świadczy, że nie istnieje dyskryminacja ze względu na płeć. Wielowiekowa tradycja patriarchalnego społeczeństwa i wynikające stąd stereotypy dotyczące kobiet i mężczyzn, powodują np., że kobieta we współczesnym społeczeństwie wciąż nie ma takich samych szans i możliwości samorealizacji co mężczyzna. Nie oznacza to jednak, że tylko kobiety są przedmiotem dyskryminacji ze względu na płeć. Problem ten dotyczy również mężczyzn, choć stwierdzenie to wydaje się być na pierwszy rzut oka nieuzasadnione. Również mężczyźni padają „ofiara” stereotypowego postrzegania, ponieważ od zawsze przypisywane są im określone role społeczne i związane z nimi cechy.

Kwestia równouprawnienia jest z jednej strony kwestią samoświadomości – wiedzy na temat tego, jak jesteśmy uwarunkowani by widzieć siebie i innych w określony sposób i jak można ten sposób postrzegania poprawić. Z drugiej strony jest ona obiektywnym zjawiskiem, które da się opisać i przełożyć na społeczną rzeczywistość. **Dlatego tak bardzo ważną kwestią jest systematyczne i stopniowe włączanie problematyki równości płci do wszelkich strategii i działań politycznych.**

2. Co oznacza *gender mainstreaming*?

Jednym ze sposobów realizowania polityki wyrównywania szans kobiet i mężczyzn jest *gender mainstreaming (GM)*, co dosłownie oznacza włączanie problematyki płci do głównego nurtu polityki. GM polega na analizowaniu tego, w jaki sposób decyzje podejmowane na gruncie społecznym, ekonomicznym i politycznym wpływają na zaspakajanie potrzeb obydwu płci. „Dokumenty wspólnotowe określają *gender mainstreaming* w następujący sposób: <włączenie wymiaru równości kobiet i mężczyzn ma na celu zapewnienie, by otwarcie i aktywnie brano pod uwagę – podczas programowania, wdrażania, monitorowania i ewaluacji wszystkich działań i programów o charakterze ogólnym – wpływ tych ostatnich na sytuację kobiet i mężczyzn. Pod pojęciem tym kryje się również dodatkowe opracowanie, wdrożenie, monitorowanie i ewaluacja działań i szczegółowych programów, których celem jest promowanie równości po to, by obie płcie mogły w nich uczestniczyć i odnieść z nich korzyści>.”²

Założenie leżące u podstaw GM mówi, że kobiety i mężczyźni różnią się nie tylko ze względów biologicznych, ale – jak już wcześniej zostało powiedziane, ze względu na

² M. Borowska, M. Branka, *Alfabet równości płci*, w: Polityka równości płci na poziomie lokalnym, OŚKA, Warszawa, grudzień 2005

uwarunkowania kulturowe (kontekst społeczny, spełniane role). Różnice te pociągają za sobą szereg odmiennych potrzeb, które powinny być uwzględniane w procesie projektowania działań dotyczących polityki społecznej, a następnie skutecznie realizowane.

Przykładem obrazującym uwzględnienie perspektywy płci w konkretnym działaniu lokalnym może być pilotażowy projekt planowania przestrzeni publicznej z uwzględnieniem perspektywy płci w 2004 roku w Berlinie. Opierając się na założeniach GM oraz dostępnych badaniach, pokazujących na przykład co ma istotne znaczenie w spędzaniu wolnego czasu dla kobiet i mężczyzn, odpowiednio zaplanowano zielone tereny miasta. Okazuje się, że szczególnie ważne dla mężczyzn i chłopców są boiska umiejscowione wewnątrz parku, ponieważ mogą oni swobodnie grać w piłkę nożną oraz uprawiać inne sporty.

Dla kobiet natomiast bardziej istotne wydaje się być bezpieczne otoczenie i atrakcyjne place zabaw, gdzie częściej przebywają wraz z dziećmi niż ich partnerzy. Dobra komunikacja miejska łącząca ich miejsce zamieszkania z terenem zielonym również stanowi dla kobiet priorytet, ponieważ częściej niż mężczyźni korzystają ze środków transportu miejskiego.³

Powyższy zarys tylko niektórych priorytetów, które wzięte były pod uwagę w planowaniu zielonych przestrzeni w Berlinie jest przykładem projektowania działań uwzględniających perspektywę płci. Noszą one ślad pewnej wrażliwości na odmienne potrzeby ludzi i taką właśnie wrażliwość proponuje *gender mainstreaming*.

Warto zastanawiać się, co ludziom jest potrzebne, biorąc pod uwagę to, kim są (kobietą czy mężczyzną, dzieckiem, dorosłym czy człowiekiem starszym, pracującym czy niepracującym itp.), warto ich o to pytać, jak również warto przyglądać się dobrym i sprawdzonym pomysłom, które funkcjonują gdzie indziej, a z których można wiele czerpać.

Co warto wiedzieć o GM?

- *Gender mainstreaming* zostało zainicjowane w 1996 roku przez Komisję Europejską, która ogłosiła „Włączanie równości kobiet i mężczyzn do wszystkich strategii i działań politycznych Wspólnoty”.⁴ Polityka GM jest jednym z programów działania UE na rzecz szeroko pojętego polepszenia sytuacji kobiet w społeczeństwie. Od tego czasu GM stało się centralnym elementem polityki równościowej UE.
- Znajomość oraz stosowanie perspektywy GM w Polsce jest niezbędna gdyż GM jest jedną z polityk horyzontalnych Unii Europejskiej. Oznacza to, że obok zagadnień takich jak ochrona środowiska, społeczeństwo informacyjne i zrównoważony rozwój, także polityka równości płci musi być realizowana we wszystkich

³ J. Matuszak, *Polityka wrażliwa na płęć*, w: Polityka równości płci na poziomie lokalnym, OŚKA, Warszawa, grudzień 2005

⁴ M. Branka, *Polityka równości płci w Unii Europejskiej i w Polsce*, w: Polityka równości płci...

wymiarach życia Wspólnoty. Polska jako kraj członkowski jest więc zobowiązana do jej realizacji.

- Coraz ważniejsze staje się stosowanie GM w planowanych działaniach oraz przygotowywanych projektach zarówno na skalę krajową jak i lokalną. Fakt uzyskania dofinansowania z UE coraz częściej uzależniony jest bowiem od umiejętnego włączenia perspektywy równości płci w zamierzone działania.
- GM nie wprowadza w życie zasady „po równo dla każdego”. Podkreśla natomiast dostrzeganie i w równym stopniu zaspokajanie potrzeb zarówno kobiet jak i mężczyzn.
- Perspektywa GM dotyczy nie tylko kobiet, bo nie tylko kobiety są dotknięte dyskryminacją. Często wydaje nam się, że stereotypowe postrzeganie ma związek jedynie z kobietami, a przecież „ofiarami” takich uproszczonych wyobrażeń padają również mężczyźni. Przykładem może być społeczne oczekiwanie, że każdy mężczyzna to „twardziel”, który nigdy nie płacze, zawsze daje sobie radę, i którego obowiązkiem jest zapewnienie bytu rodzinie.
- GM daje wymierne korzyści. Włączanie perspektywy równości płci do działań politycznych, społecznych i ekonomicznych lepiej odpowiada na rzeczywiste potrzeby ludzi, do których owe działania są kierowane.
- Równość między kobietami i mężczyznami istnieje jak dotąd częściej w teorii niż w praktyce, również częściej ma swoje odzwierciedlenie w zapisach prawnych, niż w rzeczywistości społecznej. *Gender mainstreaming* ma na celu wprowadzanie faktycznej równości kobiet i mężczyzn w pracy, w wymiarze politycznym, społecznym i rodzinnym.⁵

⁵ Korzystałam z informacji zawartych na stronie projektu Gender Mainstreaming www.gm.undp.org.pl

⁶ Hasła zostały zaczerpnięte z: www.genderindex.pl, www.gm.undp.org.pl, Wikipedia (encyklopedia internetowa), M. Borowska i M. Branka, Alfabet równości płci, w: Polityka równości płci na poziomie lokalnym, Fundacja Partners Polska, Warszawa 2004